

Нью-Йорка, Америка здається пеклом, де «люди летят куда-то, как бешеные, по земле и под землёй и даже – прости им, господи, – по воздуху... где всё кажется не таким, как наше, где не различишь человека, какого он может быть звания, где не схватишь ни слова в человеческой речи, где за крещёным человеком бегают мальчишки так, как в нашей стороне бегали бы разве за турком...» [3, с. 238]. Проте й їх колишні співвітчизники, що вже «американізувалися», також не задоволені тутешніми звичаями. Стара пані обурена тим, що «в этой проклятой стороне все мистеры, и уже не отличишь ни жида, ни холопа, ни барина». А жид Берко, який став тут містером Борком, теж невтішно відзивається про Америку, кажучи, що вона «перемелює» людей, як хороший млин. Приклад тому – його власні діти: донька пішла працювати на фабрику в святу для євреїв суботу, а син заявив, що найкраща віра така, яку людина обере на власний розсуд. Навіть місцевий рабин, якого Борк вважав «дуже розумним євреєм», став вінчати євреїв з християнами, переступивши через багатовікові традиції [3, с. 233, 245].

Більшість з вищезазначених проблем міжкультурної комунікації на сьогоднішній день відійшли в минуле. Сучасне суспільство перебуває на етапі соціокультурної трансформації й модернізації, відповідно до чого формується нова культурна реальність, що характеризується новими відносинами між людьми у сфері культури, новою системою цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства // ISSN 2072-1692. Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – № 45. – С. 128-140.
2. Галицька М.М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців // ISSN Online: 2312-5829. Освітологічний дискурс. – 2014. – № 2 (6). – С. 23-32.
3. Короленко В.Г. Без языка // В.Г. Короленко. Собрание сочинений. – Т. 2. – Ленинград: «Художественная литература», 1989. – С. 212-345.
4. Пильд Л.Л. Проблемы коммуникации в рассказе Короленко «Без языка // Функционирование русской литературы в разные исторические периоды: уч. записки Тартского ун-та» / Л.Л. Пильд. – Вып. 822. – Тарту, 1988. – С. 48-63.

UDC 53.087.44

Więckiewicz B.

Uniwersytet Pedagogiczny im Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska EMIGRACJA ZAROBKOWA. RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT. PRZYKŁAD POLSKI I UKRAINY

Artykuł opisuje emigracje zarobkową obywateli Polski i Ukrainy. Autor charakteryzuje jak definiowana jest emigracja. Szczególną uwagę zwrócono na przyczynę podjęcia decyzji o zagranicznych wyjazdach zarobkowych a także o jej konsekwencjach. Opisane są najczęstsze kierunki emigracji oraz jej motywy. Autor skupia się przede wszystkim na bilansie zysków i strat dla rodziny oraz stara się skonfrontować ze sobą korzyści tych wyjazdów z negatywnymi konsekwencjami. Opisywany problem zaprezentowany jest szczególnie w kontekście życia rodzinnego a zwłaszcza znaczenia tych wyjazdów dla pozostałego w kraju dziecka. Autor w kontekście prezentowanego zagadnienia w domyśle zadaje pytanie do rozważenia, czy warto ponieść, wydaje się często wysoką cenę zagranicznego wyjazdu zarobkowego kosztem utraty osłabienia więzi

rodziny, rozpadu rodziny a przede wszystkim utrata relacji, kontroli czy wpływu na wychowanie własnego dziecka.

Słowa kluczowe: *emigracja zarobkowa, życie rodzinne, eurosieroctwo, więzi rodzinne*

The article describes the economic emigration of Polish and Ukrainian citizens. The author describes how emigration is defined. Particular attention was paid to the reason for the decision to go abroad for work and its consequences. The most common directions of emigration and its motives are described. The author focuses primarily on the balance of profits and losses for the family and tries to confront the benefits of these trips with the negative consequences. The described problem is presented especially in the context of family life, and especially the importance of these trips for the child remaining in the country. In the context of the presented issue, the author implicitly asks the question whether it is worth bearing, often seems to be the high price of a foreign economic trip at the expense of the loss of weakening family ties, family breakdown and, above all, loss of relationship, control or influence on the upbringing of one's own child.

Keywords: *economic emigration, family life, Euro-orphanhood, family ties*

Стаття описує економічну еміграцію громадян Польщі й України. Автор описує, як визначається еміграція. Особлива увага приділена причинам прийняття рішення виїхати на роботу за кордон, а також його наслідкам. Описано найпоширеніші напрямки еміграції та її мотиви. Автор зосереджує увагу на співвідношенні прибутків і збитків для сім'ї та намагається протиставити переваги цих поїздок негативним наслідкам. Описана проблема представлена особливо в контексті сімейного життя, і надзвичайної важливості цих поїздок для дитини, яка залишається в країні. У пропонуваній розвідці автор імпліцитно ставить запитання, чи не є занадто високою ціна зовнішньоекономічної поїздки, яка відбувається за рахунок втрати чи ослаблення сімейних зв'язків, розпаду сім'ї і, перш за все, втрати стосунків, контролю чи впливу на виховання власної дитини.

Ключові слова: *економічна еміграція, сімейне життя, євросирітство, родинні зв'язки*

В статье описывается экономическая эмиграция граждан Польши и Украины. Автор описывает, как определяется эмиграция. Особое внимание уделено причине решения уехать по работе за границу и ее последствиям. Описаны наиболее распространенные направления эмиграции и ее мотивы. Автор делает акцент на соотношении прибыли и убытков для семьи и пытается противопоставить пользу от этих поездок негативным последствиям. Описанная проблема чрезвычайно актуальна в контексте семейной жизни, и особенно важности этих поездок для оставшегося в стране ребенка. В представленном исследовании автор имплицитно ставит вопрос: стоит ли часто слишком высокой цены заграничная экономическая поездка, которая приводит к потере или ослаблению семейных связей, распаду семьи и, прежде всего, потере отношений, контроля или влияния на воспитание собственного ребенка.

Ключевые слова: *экономическая эмиграция, семейная жизнь, євросиротство, семейные узы*

Ludzie od najdawniejszych lat emigrowali w różnych celach. W najdawniejszych czasach w poszukiwaniu żywności, znalezienia lepszego miejsca do życia, z powodu prześladowań na tle kulturowym, etnicznym czy religijnym, obecnie najczęściej z powodu konfliktów zbrojnych, przyczyn politycznych oraz ekonomicznych.

Emigracja to wyraz pochodzenia łacińskiego. *Emigratio* oznacza i oznacza

wychodźstwo, ruch wędrowniczy ludności poza granice danego terytorium. Emigracja może być stała lub czasowa. Emigracja zarobkowa podyktowana jest motywami ekonomicznymi¹. Polacy, podobnie jak i Ukraińcy, szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach wyjeżdżali w poszukiwaniu lepszej pracy oraz wyższego wynagrodzenia. Wzrost emigracji nastąpił szczególnie po akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej a obywatele Ukrainy po większym otwarciu granic z Polską. Możliwość swobodnego podróżowania spowodowała wzrost wyjazdów zagranicznych. Polacy i Ukraińcy wyjeżdżają do innych krajów w różnych celach, jak chociażby edukacyjnych, turystycznych, biznesowych, ale najczęściej w celach zarobkowych. Wyjazdom tym sprzyja duże zapotrzebowanie w Europie Zachodniej na pracowników w różnych branżach. Przyczyny te związane są ze zmianą demograficzną i strukturalną Europy². Społeczeństwa europejskie szybko się starzeją. Z tego względu nie tylko brakuje pracowników w wielu branżach przemysłowych, ale wzrasta zapotrzebowanie na prace przy opiece osób starszych i służbie zdrowia. Polacy emigrują na stałe lub jedynie okresowo, co może być związane wykonywaniem określonej pracy sezonowej.

Po wyjazdach zagranicznych w różnych celach od edukacyjnych po poszukiwanie lepszych zarobków, także w związku z kryzysem demograficznym, w Polsce obserwujemy nowe zjawisko, a mianowicie brakiem rąk do pracy. Związane jest to ze stosunkowo szybkim rozwojem gospodarczym. Zapotrzebowanie na pracę stało się bodźcem do przyjazdu do Polski wielu obywateli Ukrainy. Ukraińcy przyjeżdżają do Polski nie tylko z powodów zarobkowych, ale również coraz częściej w celach edukacyjnych czy inwestycyjnych.

Do pracy poza granicami kraju wyjeżdżają osoby o różnym poziomie wykształcenia. Zarówno wykonujące proste czynności, do których nie potrzeba osób z dużymi kwalifikacjami, jak i osoby z wyuczonym konkretnym zawodem, wykształceniem wyższym, jak chociażby lekarze. Emigracja zarobkowa tego personelu medycznego spowodowała nieznaną dotychczas sytuację, a mianowicie deficyt lekarzy w Polsce. Podobna sytuacja dotyczy również innego personelu medycznego - pielęgniarek. Tak jak za granicę wyjechało wielu Polaków wykształconych, podobnie do polski przyjeżdżają obywatele Ukrainy bardzo dobrze wykształceni, którzy pracują jako nauczyciele akademicy, osoby, które ukończyły konserwatorium, pielęgniarki, lekarze czy informatycy. Szacuje się, że w Polsce mieszka od 1,5 do 2 mln obywateli Ukrainy. Początkowo obywatele Ukrainy planują przyjechać do Polski na kilka miesięcy, aby zarobić pieniądze, poprawić swój status materialny i wrócić do kraju. Rzeczywistość często okazuje się nieco inna. Znaczna część osób przedłuża ten pobyt a nawet decyduje się pozostać na dłużej sprowadzając swoje rodziny do Polski. Część osób zwłaszcza młodych, którzy kończą studia również próbuje ułożyć sobie życie w nowym kraju. Młode osoby biorą ślub z obywatelami polskimi i zakładają rodziny, a część z nich po uzyskaniu dyplomu uczelni wyższej wyjeżdża do innych krajów Unii Europejskiej, najczęściej do Niemiec.

Migracje zarobkowe mają zarówno pozytywne jak i negatywne strony. Do

¹ <https://encyklopedia.pwn.pl/encyklopedia/emigracja%20zarobkowa.html>. 15.02.2018.

² B. Cieślińska, Emigracje bliskie i dalekie. Studium współczesnych emigracji zarobkowych na przykładzie województwa podlaskiego, Białystok 2012, s. 223.

pozytywnych można zaliczyć podniesienie sytuacji materialnej emigranta jak i jego rodziny, zdobyte doświadczenia, poznanie innej kultury pracy, organizacji, funkcjonowania społeczeństwa, nauki języka obcego. Do negatywnych można zaliczyć trudności w odnalezieniu się w nowej kulturze, poczucie izolacji, brak więzi z rodziną, osamotnienie i zagubienie, szczególnie w przypadku braku znajomych, a co się z tym może łączyć większa podatność na frustrację czy sięganie po różne używki.

Kierunki emigracji

Według danych Eurostatu z 2013 roku, najwięcej Polaków spośród wszystkich krajów UE przebywało w Wielkiej Brytanii – 747 tys., następnie 581 tys. w Niemczech, 118 tys. w Irlandii, 98 tys. we Włoszech, 86 tys. w Norwegii oraz 46 tys. w Szwecji. Polacy stanowią 45 proc. wszystkich cudzoziemców w Islandii, 22 proc w Irlandii, 18 proc. w Norwegii, następnie 15 proc. Wielkiej Brytanii, 12 proc. w Holandii, 8 proc. w Niemczech oraz 7proc. zarówno w Szwecji jak i Danii³. Polacy przebywający w krajach europejskich są dość zróżnicowani pod względem zarówno wieku jak i płci. Mienia się udział kobiet i mężczyzn w emigracji. We Włoszech zdecydowanie 73 proc. polskich emigrantów stanowią kobiety, natomiast w Norwegii 66,6 proc. to mężczyźni. Ze względu na strukturę wieku, najchętniej w celach zarobkowych wyjeżdżają osoby młode w wieku 25-30 lat⁴. Zgodnie z danymi GUS w 2016 roku poza granicami Polski czasowo przebywało około 2 515 tys. obywateli polskich. Najwięcej w krajach Unii europejskiej. Najwięcej przebywało w Wielkiej Brytanii 788 tys., następnie Niemczech (687 tys.) oraz Holandii (116 tys. i Irlandii (12 tys.). Największy wzrost odnotowano w Wielkiej Brytanii i Niemczech jako głównych krajów docelowych polskich emigrantów. Niewielki spadek emigrantów polskich w porównaniu do ubiegłego roku zanotowano w Hiszpanii i Włoszech⁵. Polscy emigranci zarobkowi dosyć często zmieniają państwo pobytu. Związane jest to z poszukiwaniem bardziej atrakcyjnego kraju pod względem zdobycia pracy.

Obecnie jak wynika z badań przeprowadzonych w 2017 roku przez Work Service emigrację zarobkową rozważa 13,8 proc. aktywnych zawodowo Polaków. Z czego w sposób zdecydowany twierdząca odpowiedziało jedynie 5 proc. ankietowanych Polaków. W ostatnim roku odnotowano spadek o 5,5 punktu procentowego odsetek osób, które rozważały emigrację zarobkową. Wyjazdem najczęściej są zainteresowane osoby nieposiadające wykształcenia wyższego (84 proc.), mieszkańcy wsi lub miast do 100 tys. mieszkańców (60%), o emigracji zarobkowej myśli 59 proc. osób już zatrudnionych oraz 40 proc. osób w wieku od 18 do 24 roku życia. Najbardziej preferowane kierunki emigracji zarobkowej to Wielka Brytania (19 proc.), następnie Niemcy (15 proc.) oraz Holandia (12 proc.). Po opuszczeniu przez Wielką Brytanię struktur unii Europejskiej, maleje zainteresowanie Polaków wyjazdem do tego kraju. Ze względu na wykształcenie w celach zarobkowych wyjazd rozważają najczęściej osoby z wykształceniem średnim (37 proc.), następnie podstawowym (25 proc.), zawodowym (22 proc.) i najrzadziej z wykształceniem wyższym (16 proc.). Do stanów Zjednoczonych chce wyjechać jedynie 1 proc. ankietowanych⁶. Z kolei mieszkańcy Ukrainy docelowo najchętniej wyjechałoby do Niemiec.

Analizując emigrację zarobkową wśród Polaków od początku transformacji

³ baza_eurostatu_w_zakresie_statystyki_migracji_i_ochrony_miedzynarodowej, 15.02.2018.

⁴ baza_eurostatu_w_zakresie_statystyki_migracji_i_ochrony_miedzynarodowej, 15.02.2018.

⁵ file:///C:/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_emigracji_z_polski_w_latach_20042016.pdf, GUS, Warszawa 2017, 15.02.2018.

⁶ Migracje zarobkowe Polaków, maj 2017 r. www.workservice.pl.

[File:///Migracje%20Zarobkowe%20Polak%C3%B3w%20VI%20Work%20Service.pdf](file:///Migracje%20Zarobkowe%20Polak%C3%B3w%20VI%20Work%20Service.pdf), s. 10-13, 15.02.2018.

ustrojowej i ekonomicznej w Polsce zmienia się zarówno struktura wieku, wykształcenia jak i płci tych, którzy chcą podjąć pracę za granicą. Na przełomie lat 90. XX wieku. Najczęściej na pobyt stały chcieli wyjechać Polacy w wieku 25-35 lat, najrzadziej zaś w wieku 55 lat i starsi. Za granicę częściej w celach zarobkowych wyjeżdżali mężczyźni niż kobiety. Najczęściej na pobyt stały chciały wyjechać osoby z wykształceniem wyższym. W celach zarobkowych to przede wszystkim osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe i średnie. W tym samym celu najczęściej chcieli wyjeżdżać mieszkańcy małych i średnich miast oraz ponad połowa bezrobotnych, zatrudnionych zawodowo, uczniów i studentów. Najbardziej preferowanym krajem emigracji zarobkowej były Stany Zjednoczone (21 proc.), następnie Niemcy (20 proc.) oraz Francja (11 proc.) i Włochy (10 proc.)⁷. Największą zmianę preferencji emigracyjnych wyjazdów zarobkowych dotyczy Stanów Zjednoczonych. W latach 80. jak i na początku lat 90. XX wieku najczęściej wybieranym kierunkiem wyjazdów zarobkowych były Stany Zjednoczone, natomiast współcześnie niewielki odsetek Polaków chce wyjechać w celu poprawy własnej sytuacji materialnej właśnie do tego kraju. Zapewne jednym z powodów takiej decyzji jest znacznie większa odległość dzieląca te kraje, również dużo wyższe koszty podróży, Z Wielkiej Brytanii czy Niemiec o wiele łatwiej, częściej i taniej można odwiedzać rodzinę, a także w zasadzie niewielkie zróżnicowanie wynagrodzenia w porównaniu do krajów Europy Zachodniej. Te czynniki powodują, że Polacy najczęściej jako kraje zarobkowe wybierają przede wszystkim te, które znajdują się w Europie.

Okazuje się, że w ostatnich latach spada opłacalność emigracji zarobkowej. Coraz wyższe średnie wynagrodzenie Polaków, malejące bezrobocie, wzrost gospodarczy, inwestycje zagranicznych firm w Polsce, walka z nieuczciwą konkurencją i korupcją, bezpieczeństwo wewnętrzne, poprawa jakości życia w Polsce, to wszystko powoduje, że Polska staje coraz bardziej atrakcyjnym krajem do zamieszkania przez obcokrajowców. Obywatele Ukrainy najchętniej podjęliby pracę w Niemczech, jednak najczęściej przyjeżdżają do Polski. Wynika to przede wszystkim z bliskości geograficznej oraz niskiej bariery językowej, możliwości powrotu do rodziny w dowolnym momencie, co zapewnia duży komfort psychiczny, szczególnie, że często bywa, iż część członków rodziny już przebywa w Polsce⁸. Jeszcze 10 lat temu wśród obywateli Ukrainy charakterystyczna była emigracja zarobkowa krótkoterminowa, natomiast obecnie coraz częściej decydują się oni na dłuższy pobyt. Część z nich zagraniczną pracę zarobkową traktuje doraźnie, jako możliwość zarobienia np. na remont domu, a część z nich to osoby, które nie są w stanie utrzymać siebie i swojej rodziny a na skutek braku perspektyw na poprawę sytuacji życiowej planują dłuższy pobyt w Polsce⁹.

Korzyści z zagranicznych zarobkowych wyjazdów zagranicznych

Jedną z największych korzyści wynikających z zagranicznej pracy zarobkowej, może być znaczny transfer pieniędzy z zagranicy do kraju pochodzenia, poprawa warunków życia rodziny, wpływ na równowagę rynku pracy, zdobycie za granicą doświadczenia zawodowego, wiedzy, kwalifikacji, umiejętności i kompetencji, a także nauka języka obcego. Zarobkowe wyjazdy zagraniczne powodują poprawę sytuacji na rynku pracy. Sytuacja taka może jednak mieć charakter krótkotrwały, gdyż w dłuższej

⁷ CBOS, Chęć Wyjazdu za granicę – motywy i preferowane kraje. Komunikat z badań, BS/346/55/92, Warszawa, Lipiec 1992, s. 3-5.

⁸ <https://naszbiznes24.pl/niemcy-sa-pierwszym-kierunkiem-emigracji-dla-ukraincow-i-polakow/>, 29.10.2020r.

⁹ Z. Brunarska, M. Grotte, M. Lesińska, Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego: stan obecny, polityka, transfery pieniężne, Warszawa 2012, s. 17.

perspektywie na skutek coraz większych inwestycji gospodarczych wielu sektorach gospodarki, systematycznie będzie wzrastało zapotrzebowanie na pracowników zarówno wykwalifikowanych jak i niewykwalifikowanych, a tych przecież na skutek emigracji ekonomicznej może brakować. Korzyści z wyjazdów zagranicznych można obserwować, gdyż wyjeżdżający za granicę do pracy przesyłając przynajmniej część zarobionych pieniędzy pomnażają dochody kraju pochodzenia. Polacy pracujący za granicą przekazali w 2016 roku prawie 16,5 mld złotych. Tendencja ta jest stała co najmniej od 2012 roku. Polacy po przyjeździe do kraju rodzinne zarobione pieniądze inwestują w budowę domu, kupno mieszkania lub też zakładają własny biznes.

W latach 2004-2013 do Polski, z tytułu pracy Polaków zarówno w państwach Unii Europejskiej jak i spoza krajów wspólnoty wpłynęło 41.6 mld EUR. Ze względu, że do pracy za granicę wyjeżdżają najczęściej osoby młode, które nie są jeszcze w związku małżeńskim, to beneficjentami tych transferów są rodzice (38 proc.). Znaczna część osób pracujących za granicą deklaruje, że przesyła środki na własny rachunek (32 proc.). Natomiast osoby, które pozostają w związku małżeńskim najczęściej zarobione pieniądze przesyłają współmałżonkowi (41 proc.) oraz dzieciom (19 proc.)¹⁰. Część osób po powrocie do kraju otwiera własną firmę. Nie tylko dysponują znacznym kapitałem, ale także wdrażają ciekawe pomysły na prowadzenie firmy, posiadają międzynarodowe kontakty biznesowe, przyczyniają się do modernizacji oraz szybszego rozwoju krajowej gospodarki. Osoby te gromadzą kapitał w postaci doświadczenia, kultury i organizacji pracy, wdrażania innowacji. Za granicę wyjeżdża znaczna część osób o niskim statusie materialnym. Praca za granicą daje im szansę na poprawę swojego statusu ekonomicznego i wyrównanie szans przede wszystkim osób z rodzin ubogich. Dzieci z tych rodzin, dzięki wpływom środków zarobionych przez rodzica za granicą mają zrównoważone szanse edukacji w porównaniu z rodzinami zamożniejszymi. Mogą uczęszczać na dodatkowej płatne zajęcia, jak nauki języka obcego, ale również te dzięki, którym mogą realizować swoje zainteresowania pozaszkolne. Polacy wyjeżdżający za granicę w celach zarobkowych pośrednio przyczyniają się do rozwoju polskiego eksportu, gdyż wielu z nich chętnie kupuje w sklepach polską żywność.

Negatywne konsekwencje emigracji zarobkowej

Większość problemów dzieci, których rodzice wyjechali w celach zarobkowych dotyczy sfery emocjonalnej, ale również wychowawczej i edukacyjnej. Szczególnie można wyróżnić stany depresyjne dzieci i lękowe, agresję, ale również zachowania przestępcze. Potwierdzają to wyniki badań przeprowadzone przez Obserwatorium Integracji Społecznej w Opolu. Badania prowadzone były w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych w województwie opolskim. Z informacji tych wynikało, że 95 proc. dzieci, których rodzice wyjechali miało jednego rodzica za granicą a 5 proc. posiadało dwoje rodziców pracujących za granicą. Z badań wynika, że w opinii 40 proc. ankietowanych zarobkowy wyjazd zagraniczny rodziców nie wpłynął negatywnie na zachowanie ich dzieci. Najmniejsze problemy występowały w przypadku dzieci uczęszczających do przedszkoli. Największe zaś w wśród uczniów gimnazjów. Do najczęstszych negatywnych zachowań dzieci emigrantów zaobserwowanych przez nauczycieli należy zaliczyć chęć zwrócenia na siebie uwagi (48,6 proc.). Również obniżenie wyników w nauce oraz roztargnienie (po 40,4 proc.), opuszczanie zajęć (37,9 proc.), zachowania agresywne (31,2 proc.), niska

¹⁰I. Chmielewska, Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego. Materiały i Studia nr 314, Warszawa 2015, s. 15

samoocena (29,9 proc.) oraz sięganie po używki (17,4 proc.)¹¹.

Z pewnością wpływ na wychowanie dziecka ma związek z częstotliwością kontaktu rodzica z dzieckiem. Sami emigranci najczęściej twierdzili, że ich kontakty z dzieckiem dziecka pozostawionym w kraju nie uległy zmianie. W ten sposób stwierdziło od 46 do 63 proc. badanych rodziców. Wyniki zróżnicowane są w zależności od długości pobytu za granicą. Relacje te uległy pogorszeniu w opinii od 42 do 44 proc. ankietowanych, natomiast 11 proc. z nich wskazuje, że ich wyjazd zagraniczny miał dobry wpływ na relacje z dzieckiem¹². W zależności od długości pobytu rodzica za granicą maleje ich możliwość realizacji funkcji rodzicielskich. Im dłużej rodzic jest poza krajem tym mniejsze możliwości aby w sposób należyty wypełniał swoje obowiązki wobec dziecka oraz pozostałych członków rodziny.

Do innych negatywnych społecznie konsekwencji wyjazdów zagranicznych można zaliczyć niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej. W celach zarobkowych wyjeżdżają najczęściej osoby stosunkowo młode. Emigracja młodzieży powoduje w społeczeństwie wzrost osób starszych, mniej aktywnych zawodowo lub w ogóle biernych. Spada odsetek zawieranych małżeństw, a konsekwencją tych zachowań jest spadek współczynnika dzietności w kraju. Do innych negatywnych konsekwencji wyjazdów można zaliczyć: kryzys rodziny, wzrost rozpadów związków małżeńskich, trudności wychowawcze i edukacyjne dzieci, osłabienie rozwoju społeczności lokalnej oraz niekorzystny wpływ na rynek pracy.

Skutki psychiczne i społeczne - eurosieroty

Skutki psychiczne dla dziecka, którego rodzice wyjechali za granicę w celach zarobkowych mogą być dramatyczne. Brak opieki rodzicielskiej zazwyczaj związany jest z obniżeniem kontroli rodzicielskiej, która skutkuje większą swobodą w zachowaniu i postępowaniu dziecka. Samotny rodzic lub dziadkowie zazwyczaj pozwalają dzieciom na więcej. Pozostający w kraju samotny rodzic zajęty wieloma obowiązkami sprawuje mniejszą kontrolę nad dzieckiem. Może ono dłużej zostawać w szkole lub więcej czasu spędzać z rówieśnikami poza domem. Z kolei dziadkowie zazwyczaj na więcej pozwalają wnukom niż pozwalali własnym dzieciom. W ten sposób chcą pozyskać dla siebie sympatię. Zazwyczaj rodzice mają większy autorytet niż dziadkowie, dlatego też dzieci bardziej ich słuchają niż najstarszych członków rodziny. Dzieci bez jednego lub dwojga rodziców mają często trudności w nauce, niską samoocenę, są rozchwiane emocjonalnie, dlatego częściej wchodzą w konflikty z rówieśnikami, dla wielu dzieci jest to sytuacja traumatyczna, dlatego niektóre w skrajnych przypadkach podejmują nawet próbę samobójczą.

Rodzicom wydaje się, że ich brak nieobecności wynagrodzą prezentami. W dzisiejszym świecie konsumpcjonizmu pieniądze oraz dobra materialne odgrywają coraz większą rolę, ale nic nie zastąpi obecności rodziców w domu. Dla dziecka najważniejsze jest poczucie bezpieczeństwa, bliskości osoby najbliższej, kochanej z którą są mocne więzi emocjonalne i uczuciowe. Kiedy ojciec i matka są w domu przez cały czas, dziecko ma obraz wzorca osobowego. Uczy się jak powinien w przyszłości postępować w przypadku córki mężczyzna, mąż i ewentualnie ojciec, a jak ona sama kiedy zostanie żoną i matką. Podobnie w przypadku chłopca. Jeżeli nie ma wzorców osobowych w

¹¹ A. Walas, W. Goleński, A. Kijak, K. Mesjasz, Społeczne skutki zagranicznych migracji mieszkańców województwa opolskiego – wybrane problemy dzieci i osób starszych, Raport z badań Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, Opole 2013, s. 25.

¹² A. Walas, W. Goleński, A. Kijak, K. Mesjasz, Społeczne skutki zagranicznych migracji mieszkańców województwa opolskiego – wybrane problemy dzieci i osób starszych, Raport z badań Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, Opole 2013, s. 44.

domu, to dziecko będzie je szukać u innych źródeł, jak telewizja, Internet czy koledzy. Często może być to obraz wypaczony, zniekształcony, bo najczęściej właśnie taki ukazywany jest w mediach. Dzieci mogą czuć się zagubione, gdyż nie ma w pobliżu osoby bliskiej, do której mają zaufanie, która mogłaby poradzić, podpowiedzieć, wytłumaczyć wiele spraw, które dla dziecka są bardzo ważne.

Skutki rozłąki matki z dzieckiem

Matka odgrywa szczególną rolę w pierwszym okresie życia dziecka. Jest obecność jest niezastąpiona. Jak wynika z badań, brak matki może powodować u dzieci objawy depresji a u dzieci którymi opiekują się inne osoby obserwowano objawy tzw. „lepkości” wobec opiekunki, przez rozpacz, która przejawiała się w płaczu, krzyku, aż do utraty kontaktu z innymi osobami. U dzieci opuszczonych przez matki zaobserwowano także utratę wagi, ogólne pogorszenie samopoczucia a nawet zahamowanie rozwoju psychoruchowego. Dla prawidłowo rozwoju dziecka bardzo ważna jest bliskość matki. Obcowanie z nią na co dzień. Dla dziecka nie są najważniejsze warunki materialne, jak chociażby: duże mieszkanie, duża liczba zabawek, modne ubrania, gadzety elektroniczne, ale bezpośredni kontakt z matką. W nawet najbardziej niehigienicznych warunkach, gdzie matka przebywa z dzieckiem nie zaobserwowano występowania zaburzeń somatycznych, a takie objawy często obserwowano u dzieci, które nie miały matki¹³. Dziecko pozbawione matki może być opóźnione w rozwoju fizycznym, społecznym i intelektualnym. Negatywne skutki nieobecności matki mogą być już nieodwracalne. Im dziecko młodsze tym trudniej znieść mu rozłąkę z osobą najbliższą. Dzieci te chociaż mają fizycznie matkę, ale na skutek jej długiej nieobecności może u nich wystąpić choroba sieroca. Występuje ona w przypadku, gdy dziecko nie odczuwa bliskości matki, czyli nie mogą być zaspokojone jego naturalne potrzeby. W skrajnym przypadku może dojść do wyniszczenia fizycznego i psychicznego dziecka, gdyż często są one apatyczne, cierpią na bezsenność, są agresywne oraz unikają kontaktu z innymi ludźmi¹⁴. Starsze dzieci, których matka wyjechała za granicę w celach zarobkowych częściej sięgają po alkohol, narkotyki czy inne środki psychotropowe. Ponad połowa dzieci, których co najmniej jeden z rodziców wyjechał zagranicę czują osamotnienie¹⁵. Szczególnie jest to dotkliwe dla dziecka, gdy więzi z rodzicem ulegają osłabieniu lub zanikają całkowicie.

Matka jest wzorcem osobowym zarówno dla córki jak i syna – jaka powinna być w przyszłości żona i matka. Brak jej powoduje, że tego wzorca brakuje. Dzieci mogą być zdezorientowane i zagubione jak należy realizować przyszłe role rodzinne i społeczne. Dłuższa nieobecność matki, szczególnie dla dzieci w pierwszych latach życia może wpływać na zaburzenia rozwoju psychicznego i społecznego człowieka.

Następstwo nieobecności ojca w rodzinie na skutek zagranicznego wyjazdu zarobkowego

Obecność ojca w wychowaniu dziecka jest bardzo ważna przynajmniej z kilku powodów. Opieka nad dzieckiem o najmłodszych lat daje poczucie satysfakcji z pełnienia roli ojcowskiej. Wspólna opieka matki i ojca nad dzieckiem tworzy sytuację wzajemnego zrozumienia, bliskości, zacieśniania więzi uczuciowych pomiędzy małżonkami jak rodzicami a dzieckiem. Dziecko obserwuje zachowania ojca i matki a później naśladuje ich. W ten sposób tworzy się również identyfikacja i tożsamość rodzinna. Rodzina staje się trwalsza oraz jest miejscem, w którym jej członkowie mają

¹³ S. Kozak, Sieroctwo społeczne, Warszawa 1986, s. 63.

¹⁴ S. Kozak, Sieroctwo społeczne, Warszawa 1986, s. 65.

¹⁵ B. Więckiewicz, Eurosieroty – cena emigracji, w: Problemy euro sieroctwa, Red. B. Więckiewicz, Stalowa Wola, 2011, s. 19.

poczucie bezpieczeństwa i wsparcia zarówno emocjonalnego jak i materialnego. Potrzebę obecności ojca w rodzinie potwierdzają liczne badania socjologiczne, pedagogiczne jak i psychologiczne. Wykazały one, że nawet czasowa nieobecność ojca w rodzinie może wywoływać po jego powrocie dystans uczuciowy z dzieckiem. Dzieci bardziej identyfikowały się z matką a chłopcy szukali niepożądanych wzorców osobowych poza rodziną. Brak ojca w rodzinie może powodować tzw. „zespół braku ojca”. Do najczęstszych objawów tego zespołu należy zaliczyć stany napięć uczuciowych, słabsze przystosowanie dzieci do życia oraz wzrost agresywności dziecka¹⁶. Brak ojca w rodzinie z powodu zagranicznego wyjazdu może powodować zaburzenia w rozwoju osobowości dziecka. Rozłąka czasowa lub stała powoduje zaburzenia zachowania się dziecka zarówno w szkole jak i w kontaktach rodzinnych i w grupie rówieśniczej. Inne znaczenie ma udział ojca w wychowaniu syna a inne córek. Syn nie mając męskiego wzorca zachowania tworzy sobie wypaczony obraz mężczyzny. Obecność ojca w rodzinie ma także ważne znaczenie dla prawidłowego rozwoju córek. Obserwowanie własnego ojca związane jest z przyjmowaniem męskich cech mężczyzny. Codzienna bliskość z ojcem pozwala poznać psychikę mężczyzny, co w późniejszym życiu ułatwia zrozumienie własnych mężów i synów.

W przypadku, kiedy ojca lub matki nie ma w domu dzieci rzadko słyszą słowa, że są kochane lub że rodzice są dumni z ich osiągnięć np. sportowych lub szkolnych. Słowa pochwały wypowiediane przez rodziców dają dziecku poczucie szczególnych więzi, bliskości i dumy, a przede wszystkim dają poczucie, że są kochani i kimś ważnym dla własnych rodziców¹⁷. Jest to satysfakcja, której nie można uzyskać posiadając nawet najcenniejszą rzecz materialną. Czas nieobecności obydwójga lub nawet jednego z rodziców jest już nie do odrobienia, gdyż w rozwoju osobowym szczególnie młodego człowieka następuje tak szybki proces w rozwoju psychofizycznym, że każdy miesiąc nieobecności rodzica jest czasem straconym w życiu dziecka.

Podsumowanie

Emigracji zarobkowej niemożna w sposób jednoznaczny ocenić. Ma ona swoje negatywne i pozytywne konsekwencje. Bilans zysków i strat uzależniony jest od wielu czynników. Na pewni mniej negatywne są one dla osób młodych, samotnych, samodzielnych, które są u progu realizacji własnych celów tak naukowych jak i zawodowych. Natomiast o wiele więcej negatywnych konsekwencji można wymienić dla osób, które pozostawiają w kraju rodzinną swoją najbliższą rodzinę. Poprawa warunków materialnych nie jest w stanie wynagrodzić braku rodzica lub współmałżonka, zwłaszcza jeżeli rozłąka trwa dłużej niż rok. Wyjazd może przynieść negatywne konsekwencje zarówno dla współmałżonka, który wyjechał w poszukiwaniu pracy jak i tego pozostającego. Oprócz osłabienia więzi rodzinnych dodatkowo mogą dochodzić inne problemy, jak wychowawcze czy zwykłe radzenie sobie z codziennymi obowiązkami.

Cena emigracji zarobkowej rodziców może być bardzo wysoka. Dzieci pozostawione w kraju same lub z jednym rodzicem mogą mieć poważne problemy w radzeniu sobie z rzeczywistością. Zarówno w okresie szkolnym, w życiu społecznym, jak również w późniejszych relacjach rodzinnych. Zapewnienie odpowiednich warunków materialnych, standardu życia jest współcześnie bardzo ważne i niewątpliwie ma

¹⁶ Kozak S. Sieroctwo społeczne, Warszawa 1986, s. 72.

¹⁷ K. Przybycień, M. Przybycień, Emigracja-Lekarstwo czy trucizna? Sytuacja rodzinna dzieci emigrantów w świetle badań własnych, W: Problemy euro sieroctwa. Wybrane aspekty, Red. B. Więckiewicz, Stalowa Wola 2011, s. 65.

znaczenie w prawidłowym rozwoju każdego człowieka. Należy jednak pamiętać, że są ważniejsze wartości i potrzeby jednostki ludzkiej, takie jak potrzeba bliskości, bezpieczeństwa, miłości, posiadania wzorca osobowego. Nikt tego lepiej nie zapewni dziecku niż jego rodzice.

BIBLIOGRAFIA

1. Brunarska Z., Grotte M., Lesińska M., Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego: stan obecny, polityka, transfery pieniężne, Wyd. Ośrodek badań nad migracjami UW, Warszawa 2012.
2. CBOS, Chęć Wyjazdu za granicę – motywy i preferowane kraje. Komunikat z badań, BS/346/55/92, Warszawa, Lipiec 1992.s. 3-5.
3. Chmielewska I., Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego. Materiały i Studia nr 314, Warszawa 2015.
4. Cieślińska B., Emigracje bliskie i dalekie. Studium współczesnych emigracji zarobkowych na przykładzie województwa podlaskiego, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2012.
5. Giddens A., Socjologia. Wydanie nowe, Wyd. PWN, Warszawa 2012.
6. Kozak S., Sieroctwo społeczne, Wyd. PWN, Warszawa 1986.
7. Przybycie K., Przybycień M., Emigracja-Lekarstwo czy trucizna? Sytuacja rodzinna dzieci emigrantów w świetle badań własnych, w: Problemy eurosieroctwa. Wybrane aspekty, Red. B. Więckiewicz, Wyd. WZNoS KUL, Stalowa Wola 2011, s. 65.
8. Walas A., Goleński W., Kijak A., Mesjasz K., Społeczne skutki zagranicznych migracji mieszkańców województwa opolskiego – wybrane problemy dzieci i osób starszych, Raport z badań Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, Opole 2013, s. 25.
9. Więckiewicz B., Eurosieroty – cena emigracji, w: Problemy eurosieroctwa, Red. Więckiewicz B., Wyd. WZNo S KUL Stalowa Wola, 2011, s. 5- 32.
10. Netografia:
11. <https://naszbiznes24.pl/niemcy-sa-pierwszym-kierunkiem-emigracji-dla-ukraincow-i-polakow/>, 29.10.2020r.
12. <https://encyklopedia.pwn.pl/encyklopedia/emigracja%20zarobkowa.html>. 15.02.2018.
13. baza eurostatu w zakresie statystyki migracji i ochrony międzynarodowej, 15.02.2018.
14. baza eurostatu w zakresie statystyki migracji i ochrony międzynarodowej, 15.02.2018.
15. file:///C:/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_emigracji_z_polski_w_latach_20042016.pdf, GUS, Warszawa 2017, 15.02.2018.
16. Migracje zarobkowe Polaków, maj 2017 r. www.workservice.pl/File:///Migracje%20Zarobkowe%20Polak%C3%B3w%20VI%20Work%20Service.pdf, s. 10-13, 15.02.2018.

UDC 378.147

Vynnyk N.I., Sovhyria S.M., Proskurnya S.A., Zadvornova A.P., Babenko V.I.

Ukrainian Medical Stomatological Academy, Poltava

STUDENTS' SELF-STUDYING AS A KEY ELEMENT OF DISTANCE LEARNING

В статті викладено сучасні погляди на вдосконалення вмінь і навичок самостійної роботи студентів та формування спеціалістів, здатних до творчої діяльності з урахуванням сучасних вимог та умов дистанційного навчання, методи її ефективної організації як невід'ємної складової в системі освітнього